

Bäckadalens f. d. soldattorp i Ödeshög. Soldaterna var prima folk, ansåg komminister Eek i här nedan citerade skildring.

Dagligt liv i Ödeshög 1771

Komminister Eek hade kontakt med det 1771 bildade Pro Fide et Christianismo (Samfundet för tro och kristligt liv) och insände den 28 november nämnda år en skrift till samfundet, som förvaras i Kungliga Bibliotekets handskriftavdelning. Den har titeln "Anmärkingar vid utvärtes och invärtes tillståndet i Ödeshögs församling" och har citerats av de kyrkohistoriska författarna. Mest har dock, naturligt nog, återgivits berättelserna om den pietistiska väckelsen i Ödeshög. Däremot torde de utförliga skildringarna av liv och leverne i 1700-talets Ödeshög knappast ha publicerats tidigare, åtminstone inte in extenso. Utrymmet tillåter inte att ta med hela den 48 handskrivna sidor omspännande skriften men i det följande skall fylliga citat göras. Under rubrikerna är förstas satta vid redigeringen.

1,917 invånare i socknen

Skildringen är uppdelad i paragrafmarkerade avdelningar. De två första paragraferna har uteslutande religiöst innehåll, men sedan börjar beskrivningen av Ödeshögs belägenheter och gränser. Det fanns 1.917 invånare, eller "själar", som det står:

Den gamla, och numera trånga stenkyrkan står på en Söder ut ifrån Ombergs hjässe belägen, fast och behaglig höjd, bredvid stora landsvägen, som tillika i det närmaste skiljer socknens skogsbygd ifrån slättlandet, och der de stora vägarna, ifrån Jönköping eller Grenne, Linköping eller Scheninge, och ifrån Wadstena genom Djurgården, mötas åt, wid pass 6 mil, eller mitt emellan Linköping och Jönköping, men 3 mil ifrån Wadstena, Scheninge och Grenna.

Af samma *hög* eller högd, hvilken då förmodligen legat aldeles öde, menas alment att kyrkan och förmodligen aldrig först i början, men man vet icke när, förmodligen i XII Seculo, Hafver fått sitt namn.

— — —
Tidsangivelsen betyder tolfte århundradet

Capellanshemmet i Ödeshögs by

Det berättas vidare att "Comminister loci" d.v.s. komministern i församlingen, har sitt capellanshemman (prästgård) i Ödeshögs stora kyrkby, ½ kronohemman. Författaren klagar över att prästgården är betungad med rotehåll — underhåll av soldat — och att klagomål hos landshövding-ämbetet över detta varit förgäves. Det fanns "flere andre skattlagde, men oroterade hemman innom corporalskapet", varför prästgården borde slippa bördan.

Efter en skildring av allmogens förhållanden — bönderna borde kunna försörja sig och de sina men hushålla illa — följer en realistisk skildring av den stora fattigdomen i Ödeshög under senare hälften av 1700-talet:

Skriande fattigdom i skogsbygden

Härtill kommer ännu mer, att i denna församling finnes en ganska stor och tilltagande myckenhet, af näringslöse fattige tårpare och lättjefullt uselt inhysesfolk, på allmogens ägor, i synnerhet i skogsbygden, der de och hafva tlräkligt bränsle, emellan höga klippor och sumpiga massar, uti sina små, ohyggliga, illa luktande, och wid soknebud nästan otillgängliga nästen boende; i wist afseende, äfven så onyttige för sig sjelfva, som i samfundet allena frätande ledamöter. Dessa hafwa merendels sina kojor fulla med små oklädde, och om wårtiden i synnerhet, magra, blekladde, uthungrade och wattusjuke barn, hvilka alla på sitt sätt, väl kunde göra nytta i samhället med tiden, om de få lefwa och blefwo derefter uppfostrade. — — —

Med tiggargstaven i handen

Till husförhör, prästgård och kyrka kan de inte komma, inte ens sommartiden, af brist på kläder, om de nu inte med tiggargstaven i handen gått vilse.

— — — men knapt få de höra nämnas om något läsa-prest eller bok, af den som då will dem wäl, förrän de som skygga willebråd löpa strax lång wäg undan, taga åter skogen in, eller ock begifwa sig hopetals til sättsbygden i nästgränsande härad och socknar, der de kunna få wara mera okände, och drifwa fram by från by.

Ödeshögsbor på arbete i Norge

Med "uselt inhysesfolk" menar inte författaren något nedsättande. Det var levnadsförhållandena som var usla. Så följer då fortsättningen av skildringen. Komminister Eek menar att tiggarbarnens beklagansvärda situation beror på att deras föräldrar vuxit upp på samma sätt och varken vill eller kan arbeta hos andra, utom ibland under skördetiden. Laggkärls-tillverkning, tjärbränning och kolning sysslade de dock med då och då. Det fanns också andra inkomstkällor:

Ett annat sätt att försörja sig gripa de därför om våren till. De följas åt i stora hopar nedåt Göteborg, Bohuslän och Dahlboland (Dalsland), ja, kan hända öfver gränsen in i Norge, der de då sommaren öfwer, med timrande eller annat dylikt grofarbete, och om hösten med tröskning, förtjäna sig några plåtar, till kronoskuldernas betalning, husbondens förnöjande för det de varit borta, och försummat hans dagsverken, samt det öfriga till winterfödans förkastande, när de mot julen kommit hem. Men de männer, som på detta eller dylikt sätt ej äro omtänkte, måste nödvändigt pantas för resterande kronopenningar, så långt kläderna räcka till, och så om wåren, städerna och landet igenom, tigga sig fram.

*

Den gammaldags stilen är i allmänhet ganska lätt att förstå. Med "husbondens förnöjande", menas tydligen att dessa backstusittare fick dela med sig av "intjänade plåtar", därför att dagsverken försummats. Pantning för restskatten torde väl betyda någon form av utmätning, om det nu fanns något att ta. Författaren fortsätter med ytterligare skildringar av den väldiga fattigdomen och är inne på tanken att upprätta ett barnhus eller en arbetsinrättning. Det är dock ovisst, om han önskade förlägga något sådant till Ödeshög eller uttalade sig mer principiellt.

Soldaterna var prima folk

Med nöje noterar komminister Eek att det fanns folk i Ödeshög som hade det bättre ordnat för sig:

Emedertid bör man dock icke förtiga, att ibland sjelwe *tårparne* och på andras ägor boende, finnas här och der några såsom i den föregående befolkningen icke hafwa någon del. I synnerhet är *krigsfolket*, soldater

och ryttare långt ordentligare i sitt levnadssätt, och tillika händige eller arbetsamme. Genom svarfvande, snickrande, timrande, snidande, stensprängning, murläggning eller annat dylikt, som de lärt sig under commando, wid fästningsarbeten, eller under wistandet i Pomern, förtjänade sig, utan ordinarie lönen och klädespengarna af sina rotar och rusthållare, hos andre som sådant deras arbete behöfwa, wackra styfrar, och må alle på sina snygga torp, någorlunda wäl; hafwa äfwen qwicka, muntra och läraktiga barn, samt flitige och arbetsamme hustrur, hälst de som fått dem hem med sig från Pomern.

Härboende salpetersjuderimanskapets hustrur och barn, likna ej heller de först beskrifne, ty det tycks som de under männens årliga frånvaro på sjudningsarbetet, woro deraf så mycket mera nödsakade, att med fördubblat flit, blifwa stilla hemma, wårda sitt lilla hushåll, och draga tillbörlig omsorg om sina barn.

"Anmärkningarna" borde publiceras

Här sätter vi punkt för citaten ur komminister Eeks berättelser från Ödeshög på 1700-talet. Det vore roligt om hela skildringen någon gång kunde publiceras. Det är den värd.

"Salpetersjuderistaten, kollektivnamn på de personer, som haft till uppgift att anskaffa och vårda statens för kruttillverkning avsedda förråd av salpeter", berättar Nordisk Familjebok, tredje upplagan. Varför manskap för sjuderiarbeten bodde i Ödeshög och vart de begav sig för sjudningsarbetet, är okänt.

"Pommerska kriget", där en del soldater varit med och i vissa fall skaffat sig hustrur, rasade 1757—62. Sverige deltog jämte andra stater i anloppet mot Preussen men krigslyckan var växlande och totalt blev det ingen framgång eller något resultat alls. Men tyska flickor kom det till Ödeshög. Kanske finns det än i dag ättlingar till dessa soldatfamiljer.

Hugo Brolin

Artikeln publicerad i Östgöta-Bladets julnummer 1967.

v:1116:teckning:

1. Sjörens tillståndet i Ödeshögs församling, berättelse
den 28 november 1771. För-